

**MANAGEMENTUL
CURRICULUM-ULUI**

ROXANA ENACHE

**MANAGEMENTUL
CURRICULUM-ULUI**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2019

Colecția ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ENACHE, ROXANA

Managementul curriculum-ului / Roxana Enache. - București : Editura Universitară, 2019
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-0881-5

37

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062808815

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2019
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 07217 CARTE / 0745.200.357
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Introducere	7
1. Elemente generale ale curriculumului. Tipuri de curriculum	10
1.1. Conceptul de curriculum	10
1.2. Tipuri de curriculum	19
1.3. Componentele curriculumului	30
1.3.1. Finalitățile educației	30
1.3.2. Conținutul	39
1.3.3. Timpul de învățare	44
1.4. Fundamentele curriculumului	45
Autoevaluare	56
Bibliografie	70
2. Instrumente, documente curriculare	71
2.1. Planul-cadru de învățământ	71
2.2. Programa școlară.....	73
2.3. Planificarea calendaristică.....	75
2.4. Lecția.....	81
2.4.1. Strategii didactice.....	88
2.4.2. Evaluarea	90
2.5. Stilurile de comunicare didactică și competențele cadrului didactic	96
2.6. Manualul școlar și materialele suport	108
Autoevaluare	113
Bibliografie	117

3. Aspecte problematice ale proiectării curriculumului.....	118
3.1. Proiectarea pedagogică a activităților la nivelul procesului de învățământ.....	118
3.2. Proiectarea curriculară a activităților didactice	121
3.2.1. Etapele lecției	123
3.3. Proiectarea curriculară a activităților educative.....	126
3.4. Dezvoltarea de curriculum	131
3.5. Proiectarea curriculumului. 10 nivele de integrare a curriculumului	135
3.6. Curriculum la decizia școlii	140
Autoevaluare	144
Bibliografie	147
4. Problematika contemporană a evaluării curriculumului.....	148
4.1. Precizări conceptuale	148
4.2. Funcțiile evaluării curriculumului.....	151
4.3. Impactul evaluării asupra proceselor de predare-învățare	156
4.4. Evaluarea de curriculum	164
4.5. Metode de evaluare. Repere în elaborarea probelor - tipuri de itemi; etape și norme de elaborare	171
4.6. Evaluarea asistată de calculator	179
4.7. Evaluarea tradițională-evaluarea modernă.....	182
4.8. Evaluarea manualelor școlare	188
4.9. Concluzii	189
Autoevaluare	195
Dictionar.....	197
Bibliografie generală.....	223

INTRODUCERE

Managementul curriculumului are în vedere organizarea, elaborarea, evaluarea curriculumului școlar.

Principalele elemente componente ale managementului de curriculum avute în vedere de teoreticieni sunt:

- *Politica generală a școlii și cultura organizațională*
- care determină valorile, reprezentările și modelele comportamentale care se doresc a fi respectate și urmate în școală. Chiar dacă nu sunt evidente în curriculum-ul oficial, ele sunt oricum prezente în curriculum-ul ascuns.

- *Sistemul de reguli și norme* care reglementează viața școlară: regulamentul școlar, regulamentul de ordine interioară și alte seturi de norme care se referă la comportamentele permise, obligatorii și interzise, precum și la situațiile de aplicare.

- *Proiectele de influență educațională* realizate de către profesori - planificări calendaristice, planuri de lecție etc. - care "regizează" o anumită secvență educațională concretă.

- *Amenajarea spațiului*, procurarea și accesul la resurse. Se știe că există diferite aranjamente adecvate diferitelor metode și procedee educaționale, care trebuie, deci, abordate situațional. De aceea, se recomandă spațiile flexibile, adaptabile nevoilor concrete - de exemplu, cele care asigură posibilitatea lucrului individual dar și în grupuri sau în colective mai mari, sau cele care asigură accesul la resurse nu numai profesorului ci și elevilor. În

aceiași timp, resursele educaționale trebuie să fie corespunzătoare scopurilor urmărite și parametrilor situaționali concreți ai colectivului de elevi (vârstă, origine, mediu cultural etc.). Totodată, nu trebuie neglijate nici latura estetică a aranjamentului fizic și nici manevrabilitatea diferitelor elemente componente. Există și posibilitatea de a ieși (dacă intențiile educaționale și condițiile permit acest lucru) din mediul clasei în mediul natural, social sau cultural (prin excursii, vizite la muzee, vizionări de spectacole etc.).

- *Organizarea colectivului de elevi* - frontală, pe grupuri, individuală - și posibilitatea schimbării acesteia pe parcurs, în funcție de nevoile educaționale concrete.

- *Comportamentul profesorului și al elevilor*, metodologia educațională utilizată, rolurile asumate precum și "stările eului" activate. De exemplu: Pentru profesor: Este comportamentul profesorului directiv? Știe el să atragă și să mențină interesul elevilor? Încurajează conformismul sau creativitatea? Metodologia utilizată este adecvată, variată și stimulativă sau săracă și monotonă? Ce rol își asumă: de "dirijor", de "mentor", de "partener" etc? Este interesat sau nu de sentimentele elevilor? Stăpânește momentele cheie (începutul, tranzițiile între secvențe și sfârșitul)? Ritmul activității este cel adecvat? Cunoaște și respectă diferențele dintre elevi în ceea ce privește cultura, intelectul, emoționalitatea, voința și personalitatea? Acceptă întrebări și critici de la elevi? Își activează starea eului de "părinte" sau de "adult" (vezi paragraful dedicat analizei tranzacționale) etc. Pentru elevi: Elevii respectă regulile din convingere sau din conformism? Predomină stările afective pozitive, cele negative sau indiferența? Își asumă numai roluri reactive (de exemplu, de "respondent") sau și pro-active (de exemplu, de "investigator")? Se activează

preponderent starea eului de "copil supus", "copil rebel" sau de "adult"? etc.

- *Disciplina* - Este asumată sau impusă? Predomină intențiile pozitive, formative, sau cele negative, punitive? Sunt expectațiile clare pentru toată lumea? Există moduri eficiente de abordare a comportamentelor nepermise?

- *Respectul de sine și al celorlalți*: Este respectată identitatea fiecăruia? Sunt respectate diferențele culturale și comunitare? Este încurajată dezvoltarea personalizată sau se impun modele educaționale? Predomină autoaprecierea pozitivă (dar obiectivă), bazată pe punctele tari, sau cea negativă, care se bazează exclusiv pe punctele slabe?

- *Evaluarea*: Este formativă sau numai sumativă? Este realizată pe baza unor criterii cunoscute și împărtășite sau se face la întâmplare? Este suportivă sau punitivă? Este negociată sau impusă? Se realizează pe bază de obiective și / sau pe bază de efecte ("goal-free")? Este situațională sau uniformizată? Este co-evolutivă (duce la dezvoltarea ambelor părți implicate) sau univocă? Este monitorizat progresul fiecărui elev? În această privință, subliniem faptul că sunt evaluabile produsele dar și efectele educaționale - modificările de cunoaștere, în atitudini, comportamentale (la nivel individual sau de grup). Totodată, trebuie îmbinată evaluarea elevilor de către profesor cu autoevaluarea fiecărui elev, cu interevaluarea elevilor și cu evaluarea profesorului de către elevi. (Ghid metodologic pentru formarea formatorilor. Management educațional Buc., 2001)

1. ELEMENTE GENERALE ALE CURRICULUMULUI

TIPURI DE CURRICULUM

1.1. Conceptul de curriculum

Conceptul de curriculum poate fi interpretat ca *proiect educațional*, ca *proces* și ca *produs*.

Ca *proiect* educațional, conceptul de curriculum include relații între obiective, conținuturi, timp, strategii, evaluare, ca *proces* se referă la toate activitățile prin intermediul cărora se transmit conținuturile, iar ca *produs* la toate documentele curriculare (ce alcătuiesc Curriculumul Național: plan cadru de învățământ, programe analitice, proiecte, manuale școlare, ghiduri metodologice, ghiduri de evaluare etc.).

Curriculumul – *în sens foarte larg*, este un proiect educativ care definește scopurile și obiectivele unei acțiuni educative, căile, mijloacele și activitățile utilizate pentru realizarea finalităților, metode și instrumente de evaluare. *Curriculumul conține orice activitate educativă elaborată de școală și dirijată spre un scop, care are loc în interiorul instituției sau în afara ei* (UNESCO, 1975). Se referă la conținuturile școlare incluse în programele școlare, la experiențele de învățare ale elevilor trăite atât în școală (educația formală) cât și în afara ei (educația informală și nonformală).

Temă de reflecție

Reflecțați la următoarele afirmații:

Expresia „curriculum educațional” s-a impus în pedagogia europeană abia în anii '70 ai secolului al XX-lea. Ea circulă de aproape două secole în literatura pedagogică anglo-saxonă, dar a fost îndelung evitată de cea francofonă. În România, expresia a pătruns intempestiv după 1990, odată cu înființarea Consiliului Național pentru Curriculum. Până la acea perioadă, conceptul de „curriculum” fusese folosit de pedagogii români doar sporadic și nu întotdeauna cu sensul adecvat. Actualmente, avem de a face cu o situație opusă. Nu este exagerat să afirmăm că expresia este utilizată abuziv și, nu de puține ori, eronat. Dacă această realitate s-ar restrânge la nivel livresc și academic, ar putea fi ignorată. Ea a pătruns însă în practica învățământului odată cu publicarea noilor planuri și programe pentru învățământul preuniversitar și cu introducerea teoriei curriculumului în tematica obligatorie de pregătire pentru definitivare și obținerea gradului didactic II de către institutori și profesori. Dascălii preuniversitari întâmpină mari dificultăți în înțelegerea acestui concept polisemantic; expresia este privită cu suspiciune și în lumea academică românească. Iată de ce considerăm necesară clarificarea și decriptarea tuturor sensurilor acestui termen, fundamental pentru teoria și practica educației contemporane (Potolea, D., coord., 2008, p.131)

În sens restrâns, curriculum-ul se referă la toate documentele curriculare ce includ sau fac referire la una din

componentele curriculumului (finalități, conținuturi, strategii, timp, evaluare).

Dicționarele generale și cele de specialitate oferă o varietate de definiții ale curriculumului. Vor fi analizate câteva ilustrări:

- *Curriculum desemnează disciplinele care sunt studiate sau prescrise pentru studiu într-o școală; orice program de activitate* (The Oxford English Reference Dictionary, 1995).

- *Cursuri organizate de studiu, întreprinse de un elev, pentru a absolvi un colegiu, o școală, o universitate sau alte instituții de învățământ; dezvoltarea curriculumului este utilizată pentru a denota un set de rezultate educaționale dorite și de un set structurat de experiențe de învățare orientate spre realizarea obiectivelor intenționate* (Page & Thomas - eds., International Dictionary of Education, 1987).

- *Interacțiunea planificată a elevilor cu conținuturi, resurse și procese educaționale, pentru atingerea obiectivelor educaționale* (Glossary of Educational Technology Terms, 1987).

- *Curriculum desemnează conținuturile de predat și timpul care le este consacrat într-un ciclu de studii al unei instituții de învățământ* (Eudiset - Thesaurus multilingue pour le traitement de l'information en education, 1973).

- *Curriculum enunță intenții ale formării, incluzând: a) definirea populației țintă, finalitățile, obiectivele, conținuturile, descrierea sistemului de evaluare, planificarea activităților, efectele așteptate privind modificările de atitudine și de comportament ale indivizilor aflați în proces de formare; b) se opune noțiunii de programă - descrierea unei liste de conținuturi utilizate, în general, în*

pedagogia tradițională (F. Raynal, A. Rieunier, *Pédagogie: Dictionnaire des concepts clés*, 1997).

Lucrările cu caracter monografic, manualele de profil, studiile de autor sunt o altă sursă majoră în analiza conceptuală a curriculumului. Comparativ cu dicționarele, în lucrările de această natură, eterogenitatea definițiilor este mult mai accentuată. Pentru spectrul neomogen al interpretărilor, următoarele exemple sunt concludente:

- a) *Curriculum semnifică întreaga activitate de învățare care este planificată și îndrumată de școală, indiferent dacă se realizează în grup sau individual, în interiorul sau în afara școlii* (Kerr, 1967).
- b) *În prezent, curriculum este considerat ca ansamblul experiențelor de învățare pe care un elev le are sub auspiciile școlii* (R. Doll, 1988).
- c) *Curriculum indică lista de conținuturi ale disciplinelor școlare* (Mialaret, 1979).
- d) *Curriculum se referă la conținutul și la scopul unui program educațional, împreună cu organizarea lor* (D. Walker, 1990).
- e) *Curriculum urmează a fi considerat o sferă largă de modele de gândire despre experiența umană, nu concluzii, ci modele din care aceste concluzii - numite adevăruri - sunt fundamentate și validate* (M. Belth, 1965).
- f) *Curriculum este considerat un proiect care definește țelurile, scopurile și obiectivele unei acțiuni educaționale, căile, mijloacele și activitățile folosite pentru atingerea acestor scopuri, metodele și instrumentele necesare evaluării rezultatelor obținute* (D'Hainaut, 1981).
- g) *Curriculum reprezintă planurile elaborate pentru îndrumarea învățării în școli - de obicei, materializate în*

documente de diferite nivele de generalitate - și implementarea acestor planuri în clasă; experiențele elevilor au loc într-un mediu de învățare care, de asemenea, influențează ceea ce este învățat (Glatthorn, 1987).

- h) *Curriculum este un set intercorelat de planuri și experiențe pe care un elev le realizează sub îndrumarea școlii (Marsh & Stafford, 1997).*
- i) *În sens larg, se desemnează prin curriculum ansamblul proceselor educative și al experiențelor de învățare prin care trece elevul pe durata parcursului său școlar. În sens restrâns, curriculumul cuprinde ansamblul acelor documente școlare de tip reglator în cadrul cărora se consemnează datele esențiale privind procesele educative și experiențele de învățare pe care școala le oferă elevului. Acest ansamblu de documente poartă, de regulă, denumirea de curriculum formal sau oficial (Crișan et al., 1998).*

Definițiile a) și b) sunt centrate pe experiența de învățare, d) vizează obiectivele, conținuturile și relațiile lor, în timp ce definiția c) se limitează la semnalarea conținutului. Enunțul e) situează curriculumul într-un alt plan - cel prescriptiv și axiologic, total diferit de definițiile formale cuprinse în a), b) și c). Definiția f) interpretează curriculumul ca un proiect și decelează elementele componente; în schimb, definiția g) conservă ideea de proiect, dar o adaugă și pe aceea de implementare. În definiția h), planul rămâne o caracteristică a curriculumului, dar experiențele de învățare precizate pot sau nu „să implementeze” planul. Analiza preliminară a enunțurilor de mai sus ne conduce la două concluzii generale:

- *conceptul de curriculum nu este unul monolitic, ci polisemantic;*
- *definițiile curriculumului nu sunt numai diferite, ci și conflictuale. (Potolea, D., coord., 2008, p.132-133, 135).*

Temă de reflecție

La începutul secolului XX, în anul 1902, în lucrarea „The Child and the Curriculum”, americanul John Dewey introduce în circulație sintagma „experiență de învățare” a copilului, organizată de școală, alături de ansamblul disciplinelor de învățământ oferite și studiate și sugerează complexitatea, amplitudinea și dinamismul curriculumului ca realitate educațională. Sintagma „experiențe de învățare” a fost preluată ulterior și utilizată extrem de mult în operaționalizarea conceptului de „curriculum”. (Mușata Bocoș, note de curs)

Cum ați defini conceptul de curriculum din această perspectivă?

Concepția elaborării curriculumului din perspectiva planificării și îndrumării învățării, inițiată de Dewey, a fost dezvoltată de Bobbitt și perfecționată de Tyler și Taba. Încă din 1918, Bobbitt diferenția între două categorii de experiențe:

- a) o sferă largă de experiențe directe și indirecte, care operează în afara școlii;
- b) experiențe de învățare controlate de școală.

Dominanta interpretărilor vizează experiențele care se realizează sub auspiciile școlii și sunt promotoare de valori recunoscute. Aceasta nu înseamnă că se pot controla totalmente experiențele de învățare școlară; unele pot fi sporadice, neplanificate, negative și cu efecte consistente. Pentru desemnarea acestor experiențe au și fost inventați termeni speciali - curriculum „ascuns”, latent, implicit. Natura curriculumului se definește însă esențialmente prin experiențele de învățare planificate. În raport cu explicarea

curriculumului prin *experiența de învățare*, vom formula următoarele considerații:

- Semnificația termenului *experiență de învățare* este încărcată de tensiuni conflictuale, care aproape că-i anulează identitatea - experiențe în școală și în afara ei, planificate și neintenționate, cu efecte pozitive și negative.

- *Experiențele de învățare* încorporate în curriculum pot produce rezultate neintenționate, atât pozitive, cât și negative. Identificarea și aprecierea acestora este o problemă de evaluare a eficacității și eficienței unui program curricular, nu o chestiune de definire.

- *Experiența de învățare* este doar o **componentă** a structurii curriculumului, care nu epuizează întregul concept. Deși modelul clasic elaborat de R. Tyler este adesea invocat, inclusiv de adepții echivalării curriculumului cu *experiența de învățare*, probabil se uită cele 4 întrebări fundamentale privind curriculumul, la care ar trebui să răspundem:

- 1) Care sunt obiectivele?

- 2) Care sunt experiențele de învățare relevante?

- 3) Cum să fie organizate experiențele de învățare?

- 4) Care sunt metodele de identificare și de evaluare a rezultatelor?

Observăm că referințele la *experiențele de învățare* vizează numai întrebările 2) și 3).

- În locul termenului de *experiențe de învățare* îl vom prefera pe cel de **situații** (activități de învățare). *Experiența de învățare* reprezintă mai mult **reacția personală** la o situație de învățare. În fața aceluiași probleme, se vor produce experiențe de învățare diferite. Un curriculum oficial nu poate anticipa registrul imens al experiențelor individuale, ci poate planifica situații de învățare adecvate obiectivelor urmărite și cu speranța că ele vor genera experiențe de învățare reușite. (Potolea, D., coord., 2008, p.138)

Concluzii:

- Curriculum este un **concept-construct**: nu o noțiune care reflectă mai bine sau mai puțin bine o realitate existentă, ci o *construcție mentală*, care are în vedere o realitate ce urmează să ființeze.

- Termenii de referință/nucleu ai curriculumului sunt **disciplina de învățământ și programul de studii**. În jurul lor se configurează problematica de cercetare a curriculumului, derivată din varietatea unghiurilor de investigație: componente structurale, procese fundamentale, surse, determinări, condiționări, forme de organizare, diferențieri curriculare, scopuri ale cercetării etc.

- Curriculumul este în esență sau în primul rând un **proiect** care are valoarea unui *plan de acțiune educațională*. Acest proiect:

- din punct de vedere *funcțional*, indică finalități de atins, orientează, organizează și conduce procesul de instruire și învățare;

- din punct de vedere *structural*, include finalități, conținuturi, timp de instruire/ învățare, strategii de predare-învățare și strategii de evaluare;

- din punct de vedere al *produsului*, se concretizează în: plan de învățământ, programă școlară, manual și într-o varietate de materiale curriculare auxiliare.

- **Proiectarea pedagogică** se înscrie în logica pedagogică a curriculumului, poate beneficia de avantajele explicative și metodologice ale teoriei curriculumului și, în fapt, generează produse curriculare specifice.

- **Curriculum-nucleu, curriculum „ascuns” și curriculum „0”** sunt corelative ale conceptului de bază. Curriculum nucleu (*core curriculum*) se referă la trunchiul comun și obligatoriu de pregătire pentru toți elevii care aparțin unui ciclu de școlaritate și unui tip de unitate de

învățământ. Curriculum „**ascuns**” (*hidden curriculum*) are în vedere situații și experiențe care nu sunt planificate cu scopuri educaționale, dar care au impact asupra formării elevilor (climatul psiho-social, relațiile interpersonale din școală etc.), mesaje tacite, implicite, cuprinse în documente și practici educaționale (stereotipii, clișee culturale etc.) și intenții (ideologice) neexplicite. Curriculum „0” (*null curriculum*) vizează un curriculum dezirabil dar care, din diferite motive, nu a fost integrat în structurile de învățare școlară.

- Modelul pentagonal al curriculumului, a fost considerat până nu demult un model ideal, aplicabil numai la anumite tipuri de produse curriculare. Tendința actuală este aceea de a **valorifica cele 5 componente structurale, în maniere și cu accente diferite - în construcția tuturor produselor curriculare**. Probabil, manualul școlar actual, bine făcut, ilustrează cel mai bine această tendință.

- Implementarea și evaluarea sunt procese care însoțesc în mod necesar proiectul curricular; în absența lor, curriculumul rămâne la stadiul de deziderat, lipsesc evidențele privind consecințele proiectului și este suspendată șansa optimizării deopotrivă a proiectului și a implementării sale.

- Abordarea multidimensională a curriculumului, prin intermediul celor trei perspective - structurală, procesuală și a produsului - pare a fi o cale productivă de examinare și de definire a identității conceptului de curriculum. Ar putea fi chiar modalitatea pe care au reclamat-o, adesea cu vehemență, reprezentanții pedagogiei postmoderniste în maniere diverse. Dacă se va concepe, în viitorul mai mult sau mai puțin apropiat, o metodologie de elaborare a unei curricula ultramoderne, bazate pe sinteza dintre modernism și postmodernism, aceasta se va realiza

pe calea abordării comprehensive multidimensionale a curriculumului. În orice caz, orientările și tendințele mai mult sau mai puțin recente par să urmărească imperturbabil această țintă.

Sarcină de lucru

Adăugați și alte aspecte răspunzând la întrebarea *Ce nu este curriculum-ul?*

- a) *„Curriculum-ul nu reprezintă doar conținutul învățământului, pentru că acesta din urmă trebuie valorificat acțional.”*
- b) *„Curriculum-ul nu reprezintă doar un set de obiective și conținuturi corelate, ci un sistem de experiențe de învățare oferite educabililor și trăite de aceștia.”*
- c) *„Curriculum-ul nu reprezintă doar un proiect sau un plan de învățământ, pentru că acestea din urmă trebuie să fie puse în aplicare.”*
- d) *„Curriculum-ul nu este echivalent cu procesul de învățământ (care este mai complex).”*
- e) *„Curriculum-ul nu este superpozabil cu didactica, deși ambele se referă la maniera de a concepe educația.”*

Atașați la portofoliul personal.

1.2. Tipuri de curriculum

În privința tipurilor de curriculum, acestea pot fi prezentate din cel puțin două perspective:

- **Din perspectiva cercetării fundamentale**

Curriculum general (de bază) - cunoștințe, abilități și comportamente obligatorii pentru toți cursanții (școlaritate obligatorie).

Curriculum specializat - diferențierea pe categorii de cunoștințe, deprinderi, aptitudini (literatură, științe umaniste, științe exacte, arte etc.).

Curriculum ascuns - experiența de învățare care derivă din mediul psiho-social și cultural al clasei de elevi (climatul de studiu, personalitatea profesorilor, relațiile interpersonale, sistemul de recompense și sancțiuni ce influențează imaginea de sine, atitudinile față de alții, sistemul propriu de valori etc.).

Curriculum informal - se referă la alte ocazii și oportunități de învățare (mass-media, vizite, frecventarea instituțiilor culturale, atmosfera în familie etc.)

- **Din perspectiva cercetării aplicative**

Curriculum recomandat - ghid pentru profesori, este elaborat de experți ai autorității educaționale centrale.

Curriculum scris - oficial, specific unei instituții educaționale concrete.

Curriculum predat - experiența de învățare oferită direct de educatori elevilor în activitatea curentă.

Curriculum de suport - materiale curriculare adiționale, ghiduri pentru profesori, culegeri de texte, probleme, software educațional etc.

Curriculum testat (evaluat) - experiența de învățare concretizată în teste, probe de examinare, instrumente de apreciere a progresului școlar.

Curriculum învățat - ceea ce elevul învață de fapt ca urmare a acțiunii cumulate a celorlalte tipuri de curriculum.

În concluzie, putem defini curriculumul *în sens larg* drept ansamblul proceselor educative și al experiențelor de viață prin care trece elevul pe durata parcursului său școlar. *În sens restrâns*, curriculumul cuprinde ansamblul acelor documente de tip reglator în cadrul cărora se consemnează datele esențiale privind procesele educative și experiențele de învățare pe care școala le oferă elevului.